

De hoonder en de pieleenden

Het kippenhouden is in de laatste dertig à veertig jaren onder wisselende omstandigheden zowel als rendabel als onrendabel geweest. Zolang mij heugt hadden wij altijd kippen, al was dat van heel weinig betekenis toen ik nog zo'n jongen was. We hadden er toen zo'n tien à vijftien van die gewone boerenkippen. Geen ras maar een zogenaamd rasloos allegaartje, zoals broenen (bruine), zwarte, witte, koekoeksen, oeleveersen, brakels, de laatste meestal met dubbele kam.

's Winters legden de kippen niet. Als ze in de herfst in de ruu (rui) gingen, was het met het leggen gebeurd. Het begon pas weer in Maart, als de eksters begonnen te timmeren (nest maken). Zodoende kreeg men van het kippenhouden niet veel in de knippe (portemonnee). Kippenvoer werd nooit gekocht. Het voer bestond uit wat rogge en gekookte aardappels, of enkele keren een korst brood.

We hadden een zwarte kip, die we Gropmos henneke (Grootmoeder) noemden, want als die gelegd had, kwam ze altijd kakelen voor de boavenduure. Dan kreeg ze van Grootmoeder een korstje brood (hoe wijs kunnen dieren soms zijn). Later was ze op een keer spoorloos verdwenen, hoogstwaarschijnlijk gestolen, want dat gebeurde toen nogal eens.

In de schuur was vroeger achteraan het hoonderhok. Hierin was het hoonderrik (zitstokken) en ter hoogte van die zitstokken was het hoondergat, waar de kippen eruit konden. Buiten was een klein laddertje. 's Zomers liepen ze de gehele dag rondom het huis en in de weide. Bij droog weer gingen ze graag in het droge zand baggeren. 's Winters waren ze meestal in de schuur, waar toen nog geen vloer in lag. Ze gingen ook wel eens op de wagens zitten, die ze dan wel eens bekalkten.

Grootvader vertelde wel eens, dat vroeger de kippen altijd achter de beeste zaten, waar ze hun zitstokken hadden. Ik heb dit ook een keer ergens gezien, maar ik weet niet meer waar het was. 's Morgens vroeg begon de haan al te kraaien, want wij hadden altijd een hane (een treehane) bij de hoonder. Elk jaar hadden wij één of twee klokken met kuken (kuikens). Vroeger liepen de kippen vaak het hele huis door en zaten ze ook vaak op zolder. Dan gebeurde het wel eens, zoals tante Dika Bouwhuis vertelde, dat ze toen op een morgen buurkinderen meenam naar school, de haan door het keukenzolder naar beneden kwam. Dit was geen plankenzolder, maar van gewone sleten met wat stro er overheen. Vroeger, toen er nog vele losse huizen waren, gebeurde het wel eens dat de haan op de keuken kwam stappen en op de tafel sprong.

Het was vroeger ook wel gezellig, dat de kippen om het huis liepen.

*Een haantje en een hennetje,
die lopen in den hof,
ze pikken hier, ze pikken daar,
en krabben in het stof,
ze vinden hier een korreltje,*

*daarginder weer een pier,
daar drinken ze dan wat water bij,
dat is hun wijn en bier.*

Dit versje kende Grootvader nog van vroeger van school.

Als we vroeger uit school kwamen, moesten we eier uithalen. Overal in de schuur konden we nesten vinden. Als er eens wat minder eieren kwamen, zei Moeder wel eens: "De hoonder zult wel vot leggen, ie mut is zeuken in de busse." Vaak vonden wij ze in de bosjes, maar ze legden ze ook graag in de rogge, op het land bij huis. Daar mochten wij niet inlopen, want dan versmakten wij de rogge teveel. Als de eieren met het maaien voor de dag kwamen, waren ze vaak bedorven. Of er was al een kloek met kuikens uit het graan komen lopen.

Wel gebeurde het nogal eens dat er een kip buiten liep, die duidelijk tekenen gaf dat ze ergens zat te broeden. Dan zei Moeder of Grootmoeder: "Doar liep un breudse henne, den mut ie is noa kieken, woer of e zit te breun." Als je die dan ongezien volgde, wist je zo waar die zat te broeden, maar dan moest je vaak nog wel erg zoeken, want ze kropen ze in alle ruige bosjes of brandnetels.

Vaak gebeurde het als wij eieren uit hadden gehaald, dat wij in huis kwamen met een verschrikkelijke jeuk, en dan moesten alle kleren uit, en dan zei Moede: "Ie hebt de hele hoed (lichaam) vol bloaren, ie hebt hoonder-vloon (kippenvlooiën)."

In de kippenhokken wemelde het vaak van die vlooiën. Het gebeurde vaak dat enkele kippen de vrije natuur verkozen boven het bedompte hok en de nacht in de bomen doorbrachten, maar dit mocht niet. Dan was het: "Ie mut even de hoonder uit de beume jagen." Met veel lawaai kwamen ze dan naar beneden fladderen, om noodgedwongen het nachthok maar weer op te zoeken. Als er eens een breudse henne was, werd die een paar dagen in een klein hokje vastgezet, nadat ze eerst een paar keer in koud water was ondergedompeld. Waar dit laatste goed voor was, dat begrijp ik niet.

De eieren brachten, voor de thans heersende begrippen weinig op, één tot drie cent per stuk, en dan moest men er nog mee naar de markt. Wij brachten ze toen al naar de winkel van Wansink in Holten, waar wij ook de melk leverden. Als Vader zelf niet met gevaar (paard en kar) naar Holten ging, nam de melkboer ze mee, onder aan de melkwagen, verpakt in een mand met hooi. De melkboeren waren volgens contract verplicht eieren mee te nemen, en winkelwaar voor de klanten mee te brengen. In latere jaren konden we ze bij winkelier Fuick af leveren, waar een zoon van de stationchef uit Dijkerhoek ze inzamelde voor eierhandel Krudde in Deventer.

's Winters gebeurde het vaak, dat van de kippen en de haan de koam was bevreuren (kam bevroren) waar ze dan veel pijn van hadden. Als er eens een henne de pip had, gingen ze die de pip snien, en dan stopten ze de hen un proeme tabak in de keel, die ze moesten doorslikken. Ook hadden ze vaak last van kalkpeute (kalkpoten). Dan waren de poten met kalkachtige korsten bedekt.

Zoals ik al schreef, waren het vroeger allemaal gewone boerenkippen zonder ras. Later toen de bruine eieren meer gewild waren, werden meer en meer de Barnevelders om hun mooie bruine eieren aangeschaft. Ook wel de Welsumers en de Rhode Islands. Later

kwamen er de lichtere rassen zoals Witte en Patrijs Leghorns en Zwarte Minorkas om hun hogere eierproductie. Thans schijnen de gekruiste rassen beter te bevallen.

Als er vroeger zo achter in Maart of begin April een breudse henne was, werden er meestal door Moeder twaalf eieren ondergelegd. "Un breudse henne zetten," noemden we dat. De hen werd een beetje afgeschermd, zodat die rustig kon broeden. Altijd werd er een zeis bijgelegd. Dit was, naar men zei, omdat dan bij onweer het ongeboeren kuiken niet werd gestoord, doordat het staal van de zeis de harde klanken opving.

Als het even kon moesten voor Mei de jonge kuikens geboren zijn, want onder de in Mei geboren kuikens waren veel meer naffelkukens. Dat waren kuikens die te zwak waren om de schaal open te breken en zich naar buiten te werken. Hiervan kwam meestal niets van terecht.

Als van de twaalf ondergelegde eieren er acht tot tien uitkwamen was dat niet slecht, want vaak brak de kloek er wel een, of waren er een paar eieren schier (onbevruucht). We deden de eerste paar dagen de klokke met kukens in een ton. Als de kuikens wat ouder waren, mochten ze loslopen. O wee, als er een kat dicht in de buurt kwam, dan stooft de kloek er met opgezette vleugels en veren op af, zodat poesje er gauw vandoor ging.

Het voer bestond de eerste dagen uit rijst en een snie stoete (wittebrood).

Als 't haantje pas het dopje is ontkropen,

dan wil het kraaien als papa,

dan doet het wel zijn bekje open,

maar kraaien doet hij hem niet na.

Als de jonge haantjes een week of acht oud waren, werden ze verkocht, meestal aan een Raalter Jood. We stopten ze in de hoonderbenne, en dan nam de Mulder ze mee met de vrachtwagen naar de markt in Deventer. Dan moest de oude haan ook het veld ruimen voor een jonge. Het was meestal zoals gezegd werd: "Hoonderkukens meespart (grootste helft) hanen, alles dreemt ma lus op scha."

Ik weet nog goed dat op een keer, het was op 7 December, er zes kuikens waren uitgekomen. De kip had buiten in een bosje zitten broeden. Ze zijn ook alle zes groot geworden, en het waren ook alle zes hennetjes. Later werd de kippenstapel bij de boeren geweldig uitgebreid. Er werden er steeds grotere hokken gebouwd. De eieren werden ook goed betaald, wat vooral aan de uitvoer naar Duitsland was te danken.

We lieten de kuikens ook niet meer door kippen uitbroeden. Ze werden als eendags kuikens aangekocht, en bij een zogenaamde kunstmoeder gedaan. Eerst hadden wij een warmwater kunstmoeder en later een kachelkje. We hadden ook een speciaal hok voor de kuikens. De jonge hennen werden geringd, elk jaar een andere kleur. Na twee of drie jaar werden de oude kippen als niet meer productief opgeruimd.

Omdat er bij ons om het huis vroeger veel water was, hadden wij ook een koppel pieleenden, 25 stuks. Toen wij nog naar school gingen, moesten wij die 's avonds altijd in het hok drijven. Een eend komt zelden uit zichzelf het nachthok opzoeken, maar blijft gewoon op water. Als ze druk aan de leg zijn, trekken ze ver van huis, om te pieren in de sloten. Het gebeurde ook wel eens, dat wij ze 's avonds nergens konden vinden, en dan

moesten we 's anderdaags eendeneier zoeken. Vaak legden ze op het eendenbeltje achter het huis. Als wij ze 's avonds hadden binnen gedreven, dan ging Moeder de eenden veulen, of ze de andere morgen een ei legden. Dan moesten ze in het nachthok blijven, tot ze allemaal gelegd hadden. Het mooiste was het, als we eendekukens hadden, dat was echt leuk spul, ze kwamen zo bij ons in de keuken. We lieten ze meestal door een kip uitbroeden. De week (woerd) was een mooie vogel met zijn groene kop.

Men heeft mij vaak verteld dat vroeger alle boeren een koppeltje ganzen hielden. De genten (mannetjes) waren vaak een beetje lastig, vooral als de ganzen zaten te broeden. Als er dan vreemd volk kwam, kon men dat altijd aan de ganzen horen, precies als een waakhond.

Moeder heeft vaak verteld, dat Holterbroekse Alemeuie niet bang voor die genten was geweest. Als ze zich in haar rokken vastbeten, en zich mee lieten slepen, had ze gezegd: "Goat toch weg dink." Ze zou wel, zoals men dat noemt "tussen de gaanze ween ut e brod." De ganzen hield men om de veren. Daarvoor werden ze twee keer in het jaar geplukt. Hiervoor moest men het juiste tijdstip uitkiezen, want er mocht geen bloed aan de veertjes zitten, dan was het nog te vroeg.

Grootvader vertelde dat hij bij het plukken de ganzen tussen de benen vasthield. Ze beten hem ook wel eens. De veren stopte men in de bedden (verenbedden) en als men ze niet nodig had, werden ze verkocht. Die verenbedden waren nog lang algemeen in gebruik. Na de oorlog 1940 - 1945 kwam hierin verandering en werden het allemaal dekens, wat in de zomer veel lichter en luchtiger was.

Als een bruidje ging trouwen, zorgde ze voor een verenbed. Later toen maar weinigen meer ganzen hielden, werden de veren gekocht, en was het de gewoonte dat het bruidje zelf de bedden moest stoppen, zoals dat heette.